

Література

1. Лозова Г. Деякі аспекти міжнародної інтеграції страхового ринку України / Г. Лозова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2007. – № 94–95. – С. 93–96.
2. Мікрюкова А. В. Розвиток вітчизняного ринку страхових послуг в умовах глобалізації / А. В. Мікрюкова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2009. – № 113–114. – С. 79–80.
3. Недбаєва С. Вплив глобалізаційних процесів на український ринок страхування / С. Недбаєва // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2007. – № 97. – С. 48–50.
4. Пластун В. Л. Іноземний капітал на страховому ринку України / В. Л. Пластун, В. С. Домбровський // Актуальні проблеми економіки, 2007. – № 3. – С. 182–189.
5. Приказюк Н. В. Перспективи розвитку страхового ринку України в умовах глобалізації / Н. В. Приказюк // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2009. – № 113–114. – С. 39–42.
6. Рожко О. Необхідність трансформації вітчизняного страхового ринку в умовах європейської інтеграції / О. Рожко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2008. – № 6. – С. 32–35.
7. Ширинян Л. В. Влияние финансовой глобализации на страхование в Украине / Л. В. Ширинян, А. Глушенко // Экономика Украины, 2004. – № 5. – С. 24–30.
8. Международное страховое общество. Официальный сайт. – <http://www.iisonline.org>.
9. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. Офіційний сайт. – <http://www.dfp.gov.ua>.

УДК 334.722.2

Н. В. ВАСИЛЬЧЕНКО

Конотопська філія ПВНЗ “Європейський університет”

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто правові та організаційні засади діяльності товариств з обмеженою відповідальністю. Визначено особливості ТОВ та еволюцію змін щодо створення та ліквідації даної організаційно-правової форми господарювання. Доведено необхідність удосконалення чинного законодавства та прийняття в Україні окремого Закону про товариства з обмеженою відповідальністю.

The article reviews the legal and organizational principles of activities of limited liability. The features and evolution of LLC concerning creation and elimination of this legal form of management is defined. The necessity of improving legislation and the adoption of a separate law on limited liability in Ukraine is explained.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки неминує пов'язаний з удосконаленням регулювання економічних відносин, появою нових форм підприємництва. Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) вже тривалий час є найбільш поширеною організаційно-правовою формою для малого та середнього бізнесу (табл. 1), тому якість організаційно-правового регулювання ТОВ є важливою складовою сприятливого економічного клімату в Україні та потужним інструментом стимулювання економічного зростання та подолання наслідків фінансової кризи.

Таблиця 1

Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання

Вид суб'єкта господарювання	Станом на:				Відхилення (+, –) 2010 р. до 2007 р.
	1.04.2007	1.04.2008	1.04.2009	1.04.2010	
Всього	42770	46060	48394	49850	+7080
у т. ч.					
– фермерське господарство	1878	1897	1909	1923	+45
– приватне підприємство	8078	8539	8906	9210	+1132
– колективне підприємств	1487	1425	1390	1361	–126
– державне підприємство	317	313	313	301	–16
– акціонерне товариство	1229	1192	1172	1139	–90
– товариство з обмеженою відповідальністю	12802	14362	15405	16154	+3352
– товариство з додатковою відповідальністю	20	19	20	23	+3
– повне товариство	38	38	33	41	+3
– командитне товариство	8	8	8	8	–
– кооперативи	1703	2260	2395	2435	+732

Джерело: Державний комітет статистики України.

Чинне законодавство, яким регулюється діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, складається з положень Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та ЗУ “Про господарські товариства”. Воно є несталим, суперечливим та таким, що не відповідає сучасним вимогам щодо гнучкості та деталізації регулювання. У зв’язку з цим актуальності набуває проблема приведення низки законодавчих та нормативних актів, що стосуються організаційно-правових питань роботи ТОВ, у відповідність до сучасних вимог ринкової економіки, з врахуванням аналізу практики функціонування ТОВ в Україні та досвіду інших держав, створення нових, більш якісних законів, зокрема, закону про товариство з обмеженою відповідальністю.

Недосконалість діючих законодавчих актів не надає можливості повною мірою використати потужний потенціал товариства з обмеженою відповідальністю як організації заснованій на об’єднанні капіталів кількох учасників із забезпеченням кожному з учасників ефективних механізмів захисту своїх інтересів та запобігання втрати вкладених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень. Підґрунтям для подальшого дослідження проблем товариств з обмеженою відповідальністю слугують праці вчених-юристів: Іоффе О.С., Бару М.І., Братуся С.М., Підпригори О.А., Шевченко Я.М., Щербини В.С. та вчених-економістів: Бутинця Ф.Ф., Дем’яненка М.Я., Прокопенка Н.Д., Поклонського Ф.Є., Редька О.Ю., Яремка І.Й. тощо.

Мета дослідження. На підставі аналізу практичної діяльності товариств з обмеженою відповідальністю в Україні, порівняльно-правового аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення організаційно-правових засад діяльності господарських товариств в Україні.

Основні результати дослідження. Товариством з обмеженою відповідальністю вважається те підприємство, яке має статутні фонди, що поділені на частки (паї), розміри яких визначаються установчими документами. ТОВ утворюють статутні фонди за рахунок коштів учасників (пайовиків), число яких, як правило, невелике і наперед відоме. Як і акціонерне, товариство з обмеженою відповідальністю за своїми зобов’язаннями відповідає теж належним йому майном. І ця відповідальність є, за загальним правилом, повною (відшкодування всіх заподіяних збитків), якщо тільки за даним видом зобов’язань не передбачено обмеженої відповідальності. Поняття ж “обмежена відповідальність” тут означає, що при зверненні стягнення на майно товариства за його боргами, пайовик втрачає лише свій пай (внесок), а на решту його майна ця відповідальність не поширюється (наприклад, при банкрутстві товариства).

У процесі розвитку ТОВ в Україні, законодавчо змінювались і вимоги щодо основних аспектів їх функціонування, зокрема, наприклад, кількості учасників ТОВ (тривалий час ніяких обмежень за кількісним критерієм складу ТОВ не існувало) та розміру статутного капіталу. Так, 20 червня 2007 р. набув чинності ЗУ “Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Цивільного кодексу України”, що був прийнятий ВРУ ще 27 квітня 2007 р. [4]. Даний закон не просто зняв формальні суперечності між Цивільним кодексом України та іншими нормативними актами на зразок “статутний фонд” чи “статутний капітал”. Він істотно перебудував порядок проведення зборів товариства з обмеженою відповідальністю та порядок внесення змін до установчих документів ТОВ.

Але головною зміною було обмеження складу учасників ТОВ. Частина 2 ст. 50 ЗУ “Про господарські товариства” тепер містить обмеження за кількістю учасників ТОВ в 10 учасників [3]. Для порівняння: згідно з ч. 3 ст. 7 Федерального закону Російської Федерації “Про товариство з обмеженою відповідальністю” кількість учасників обмежується числом 50 [8]. Основною метою таких змін було виведення з правового “підпілля” великі ТОВ та бажання змусити їх перереєструватися в акціонерні товариства (далі – АТ), оскільки втручання з боку держави у діяльність АТ через Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку (далі – ДКЦПФР) є набагато ширшим. Наприклад, з ДКЦПФР АТ має справу не тільки при реєстрації, але і додатковій емісії акцій (при збільшенні статутного капіталу) чи зменшенні статутного капіталу, продажу акцій. Всі ці дії АТ має проводити виключно через професійних учасників з торгівлі цінними паперами (окрім деяких випадків згідно з ч. 9 ст. 17 ЗУ “Про цінні папери та фоновий ринок”). Тоді як ТОВ має справу з ДКЦПФР хіба що на етапі емісії облігацій [8]. Зазнав змін і розмір статутного капіталу. Хронологія законодавчих вимог до статутного фонду ТОВ наведена в таблиці 2 та 3.

Таким чином, на даний момент законодавчо встановлено, що “товариством з обмеженою відповідальністю визнається товариство, що має статутний (складений) капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Максимальна кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю може досягати 10 осіб, ...створюється статутний (складений) капітал, розмір якого повинен становити не менше суми, еквівалентної одній мінімальній заробітній платі, діючій на момент створення товариства з обмеженою відповідальністю” (ст. 50, 52 Господарського кодексу України) [1].

Аналіз чинного законодавства також дозволив встановити, що воно не забезпечує належного захисту інтересів всіх учасників товариства, надаючи переваги учаснику, що контролює управління товариством та менеджерам. Все це призводить до того, що у відносинах між учасниками багатьох українських товариств з обмеженою відповідальністю панує взаємна недовіра, відбувається боротьба за посаду голови виконавчого органу, яка забезпечує можливість непропорційного перерозподілу прибутків на свою користь.

Незадовільний захист прав учасників, неможливість досягнення в межах чинного законодавства прийняттого для всіх учасників рішення нерідко призводить до призупинення діяльності життєздатних підприємств через конфлікт між учасниками.

Вимоги до величини статутного фонду ТОВ, установлені законом про господарські товариства [1]

Статутний фонд не може бути менше	До 31.01.1994 р.	З 31.01.1994 р.	З 27.05.1999 р.	З 15.12.2009р
Закон України	№ 1576–XII від 19.09.91 р.	№ 3709–XII від 16.12.93 р.	№ 622–XIV (622-14) від 5.05.99 р.	№ 1759–VI (1759-17) від 15.12.2009 р.
ТОВ	50 тис. карбованців	625 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, на момент створення товариства	100 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення товариства	не менше суми, еквівалентної мінімальній заробітній платі, діючій на момент створення товариства з обмеженою відповідальністю

Таблиця 3

Законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати

Розмір	Термін дії	Розмір	Термін дії
60000 крб	1.12.1993–29.02.1996	410 грн	1.11.2007–31.12.2007
1500000 крб	1.03.1996–01.09.1996	515 грн	1.01.2008–31.03.2008
15 грн	2.09.1996–31.12.1997	525 грн	1.04.2008–30.09.2008
45 грн	1.01.1998–30.06.1998	545 грн	1.10.2008–30.11.2008
55 грн	1.07.1998–31.12.1998	605 грн	1.12.2008–31.03.2009
74 грн	1.01.1999–31.03.2000	625 грн	1.04.2009–31.05.2009
90 грн	1.04.2000–30.06.2000	630 грн	1.06.2009–30.09.2009
118 грн	1.07.2000–31.12.2001	650 грн	1.10.2009–31.10.2009
140 грн	1.01.2002–30.06.2002	744 грн	1.11.2009–31.12.2009
165 грн	1.07.2002–01.01.2003	869 грн	1.01.2010–31.03.2010
185 грн	1.01.2003–31.11.2003	884 грн	1.04.2010–30.06.2010
205 грн	1.11.2004–31.12.2004	888 грн	1.07.2010–30.09.2010
237 грн	1.01.2005–31.11.2005	907 грн	1.10.2010–30.11.2010
262 грн	1.07.2006–31.12.2006	922 грн	1.12.2010–31.12.2010
310 грн	1.01.2007–31.10.2007		

А отже, постає нагальна проблема щодо прийняття окремого закону, що вдосконалює регулювання відносин, які пов'язані із створенням, діяльністю та припиненням найпоширенішої організаційно-правової форми здійснення економічної діяльності – товариства з обмеженою відповідальністю. Як приклад, прийняття півтора року назад ЗУ “Про акціонерні підприємства” (від 17.09.2008 р., № 514–IV).

На думку Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки, що був створений у 2005 році Програмою розвитку ООН в Україні (ПРООН), відсутність сучасного закону про товариства з обмеженою відповідальністю стримує прямі іноземні інвестиції в країну, оскільки іноземні інвестори не знайомі з умовами провадження бізнесу в Україні або не бажають залучати українських партнерів чи менеджерів через високі ризики перехоплення контролю чи зупинення діяльності через конфлікт між учасниками [6].

Спеціалістами даного центру було розроблено та запропоновано до розгляду проект ЗУ “Про товариства з обмеженою відповідальністю”, що передбачає вирішення кількох важливих проблем та усунення перешкод на шляху розвитку малого та середнього бізнесу. Зокрема, пропонується обмежити кількість учасників товариства – не більше двадцяти осіб. “У випадку, коли кількість учасників товариства перевищить встановлену законом межу, товариство протягом року повинно здійснити перетворення у форму акціонерного товариства або виробничого кооперативу. Якщо протягом вказаного терміну товариство не буде перетворено, або кількість учасників товариства не зменшиться до встановленої законом межі, воно підлягає ліквідації в судовому порядку за вимогою органа, який здійснює державну реєстрацію юридичних осіб, або будь-кого з учасників товариства” [5]. Розмір статутного капіталу товариства пропонується встановити в розмірі “не менше стократної величини мінімального розміру оплати праці, встановленої законом на дату надання документів для державної реєстрації товариства” [5]. Для встановлення балансу між інтересами учасників та взаємними гарантіями проектом пропонується:

- вдосконалити регулювання вступу, виключення та виходу учасника з товариства;
- вдосконалити регулювання відчуження частки учасника у статутному капіталі у випадках продажу та правонаступництва;
- передбачити можливість укладення між учасниками угод щодо провадження узгодженої політики щодо товариства та реалізації спільних проектів;

– встановити перелік підстав виключення учасника із складу товариства та оскарження рішень загальних зборів учасників;

– гарантувати учасникам вільний доступ до документів, щодо фінансово-господарської діяльності товариства, та інформації про участь інших учасників в капіталі інших товариств;

Запропоновано оптимізувати систему управління ТОВ в напрямку підвищення ефективності, оперативності та безпечності прийняття рішень органами товариства та скасувати вимоги про відповідність статутного капіталу товариства вартості його чистих активів, яка передбачає необхідність ліквідації товариств, які опинилися в складній фінансовій ситуації. Внесено заходи щодо забезпечення стабільності фінансового положення ТОВ.

Прийняття законопроекту передбачатиме необхідність внесення змін і доповнень до Цивільного кодексу України та ЗУ “Про господарські товариства”.

Висновки. Прийняття зазначеного законопроекту дозволить ефективно функціонувати товариствам з обмеженою відповідальністю, значно покращити діловий та інвестиційний клімат України, сприятиме стабілізації макроекономічної ситуації, забезпечить існуючим підприємствам додаткові можливості для збереження та підтримання виробництва та зайнятості, сприятиме розвитку та диверсифікації виробництва, створенню нових робочих місць.

Література

1. Господарський кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – С. 144.
2. ЗУ “Про господарські товариства” зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – [http : // zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-124](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-124).
3. ЗУ “Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні” // ВВР України. – 2010. – № 9. – С. 76.
4. ЗУ “Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності господарських товариств” // ВВР України. – 1999. – № 26, с. 213.
5. ЗУ “Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Цивільного кодексу України” // ВВР України. – 2007. – № 33. – С. 440.
6. Проект ЗУ “Про товариства з обмеженою відповідальністю” від 28 січня 2010 р. [Електронний ресурс] : за даними аналітично-дорадчого центру блакитної стрічки. – [http : // brc.undp.org.ua/ img/publications/ Draft_LL_C.doc](http://brc.undp.org.ua/img/publications/Draft_LL_C.doc).
7. Пояснювальна записка до проекту ЗУ “Про товариства з обмеженою відповідальністю” [Електронний ресурс] : за даними аналітично-дорадчого центру блакитної стрічки. – [http : // brc.undp.org.ua/img/publications/Draft_LL_Justification.doc](http://brc.undp.org.ua/img/publications/Draft_LL_Justification.doc).
8. Богуш М. Актуальні питання формування статутного капіталу юридичної особи / М. Богуш [Електронний ресурс] // Правовий тиждень. – 2008. – № 43(116). – [http : // www.legalweekly.com.ua/article/?uid=708](http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=708).
9. Лукач І. Зміни в правовому положенні ТОВ : прогрес та регрес / І. Лукач [Електронний ресурс] // Юридична газета. – 2007. – № 42(126). – [http : // www.yur-gazeta.com/article/1330/](http://www.yur-gazeta.com/article/1330/).

УДК 334.012.72

О. В. КВАСНИЦЯ

Тернопільський національний економічний університет

МАЛІ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ: КРИТЕРІЇ ВІДНЕСЕННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ

Розглядаються критерії віднесення підприємств до категорії малих, напрями формування сприятливого середовища для діяльності суб'єктів малого бізнесу. Окреслено стратегічні підходи в реалізації державної політики, спрямованої на поступове формування європейської моделі малого підприємництва.

The article considers the identification criteria in the category of small enterprises and areas of favourable environment for small business. Strategic approaches in the implementation of government policies aimed at the gradual formation of a European model of small business are outlined.

Вступ. Мале підприємництво представляє собою найбільш самостійну і найбільш типову форму організації економічного життя суспільства зі своїми відмінними рисами, перевагами і недоліками, закономірностями розвитку, масштабністю вирішення важливих соціально-економічних завдань.

Науково-теоретичні засади розвитку малого бізнесу ще недостатнім чином усвідомлені як на різних рівнях державного управління, так і в системі законодавчої влади та органів місцевого самоврядування. Ці засади і досі не втілилися в цілісну й довгострокову державну стратегію розвитку малого бізнесу, не закладені в цілісному прояві в конкретних законодавчих актах і регуляторних нормах, що могли б сформувати ліберальне регуляторне середовище, побудоване на домінуванні нормативних стимулів, а не заборон і обмежень.